TECHNICAL TRANSACTIONS | CZASOPISMO TECHNICZNE
ARCHITECTURE | ARCHITEKTURA
5-A/2014

AGNIESZKA ROSADA*, MIŁOSZ WALERZAK*

THE CONCEPT OF REVALORISATION OF A HISTORICAL RESIDENTIAL ESTATE – THE PALACE AND PARK COMPLEX AT SIEMIANICE

KONCEPCJA REWALORYZACJI ZABYTKOWEGO ZESPOŁU PAŁACOWO-OGRODOWEGO W SIEMIANICACH

A b s t r a c t

The village of Siemianice is located in the county of Kępno in Greater Poland. It can boast a palace and park complex which represents the tradition of 19th-century landscape establishments. In the western part of the park there is a palace built by Count Piotr Szembek in 1835 and totally rebuilt in the Neo-Renaissance style in 1894. Since 1951 it has been the home of the Forest Experimental Department of the University of Life Sciences in Poznań. The palace is in very good condition but the park requires revalorisation. The studies conducted included several analytical stages whose aim was to formulate a concept of the park's revalorisation in order to emphasize its 19th-century origins, fully expose its values, and restore their lost quality.

Keywords: *landscape park*, *palace and park complex*, *concept of revaluation*, *Siemianice*

S t r e s z c z e n i e

Siemianice położone są w Wielkopolsce, w powiecie kępińskim. We wsi znajduje się zespół pałacowo-parkowy, który reprezentuje tradycję XIX-wiecznych założeń krajobrazowych. W zachodniej części parku usytuowany jest pałac, wybudowany w 1835 roku przez hrabiego generała Piotra Szembeka, a w 1894 roku całkowicie przebudowany w stylu neorenesansowym. Od 1951 roku mieści się w nim Leśny Zakład Doświadczalny Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Pałac jest w bardzo dobrym stanie, natomiast park wymaga przywrócenia dawnej świetności. Przeprowadzone badania obejmowały kilka etapów analitycznych, których celem było sporządzenie koncepcji rewaloryzacji parku, aby uczytelnić jego XIX-wieczną genezę, pełniej wyeksponować walory i przywrócić utracone wartości

Słowa kluczowe: *park krajobrazowy*, *zespół pałacowo-parkowy*, *koncepcja rewaloryzacji*, *Siemianice*

* MSc Agnieszka Rosada, PhD Eng. Arch. Miłosz Walerzak, Department of Landscape Architecture, Faculty of Horticulture and Landscape Architecture, Poznań University of Life Sciences.

1. INTRODUCTION

The village of Siemianice is located in the southern part of Greater Poland, in the rural district of Łęka Opatowska, the county of Kępno. There is a 19th-century palace and park complex in the village. The landscape park in which the Neo--Renaissance palace of the Szembek family is situated covers an area of approximately 4.49 hectares.

The concept of landscape parks developed in the 18th and 19th centuries. Their form was based on motifs derived from the natural landscape. The spatial arrangement consisted of individual garden interiors, created mainly with the help of plant and water components of natural character[1]. The earlier trends in the development of gardening art combined plant and architectural elements into a compositional whole. In the parks of landscape character the solid mass of palaces based on linear, synthetic systems found no reflection in gardening forms whose composition was inspired by painters' artistic vision of space and by nature itself[2]. Garden paths ran freely: joining individual parts of the garden, they were intended to disclose picturesque views. The role of palaces and manors also became smaller – they no longer dominated the whole complex but mainly performed residential functions[3].

2. HISTORICAL BACKGROUND OF SIEMIANICE ESTATE

The site's history is connected with the Szembeks, a patriotic Polish gentry family who became owners of the estate in 1700. In the first half of the 19th century, the property was inherited by General Piotr Szembek[4]. He took part in the November Insurrection, became a bachelor of the Virtuti Militari Order and one of the first members of the Society of the Friends of Science in Poznań[5].

The palace was built in the late classical style in 1835 and totally rebuilt in 1894, gaining a Neo-Renaissance appearance[6]. Today the remains of the building constructed for Piotr Szembek in 1835 are a compact one-storey structure covered with a hip-roof. Decorations in the form of pinnacles, dormer windows, and magnificent porticos on the axes of both elevations revert to the North European Renaissance[7].

The landscape park was founded by General Piotr Szembek on the basis of the existing stand of trees. The farm (including, among others, a granary, barns, alcohol distillery, coach-house and living quarters for farm workers) also dates back to the Szembeks' times[8]. Moreover, General Piotr Szembek was the founder

---

[1] A. Mitkowska, M. Siewniak, *Tezaurus Sztuki Ogrodowej*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 1998, 119-120.

[2] G. Ciołek, *Ogrody Polskie*, Budownictwo i Architektura, Warszawa 1954, 15.

[3] L. Majdecki, *Historia ogrodów*, PWN, Warszawa 1972, 283.

[4] L. Durczykiewicz, *Dwory Polskie w Wielkim Księstwie Poznańskiem*, Nakładem L. Durczykiewicza w Czempiniu, Poznań 1912, 34.

[5] M. Libicki, P. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie w Wielkopolsce*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2010, 337.

[6] B. Kamiński, *Ewidencja parku pałacowego w Siemianicach*, Wydział Kultury i Sztuki, Urząd Wojewódzki w Kaliszu, Kalisz 1983, 3.

[7] M. Libicki, P. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie*…, 337.

[8] V. Matusiak, *Siemianice. Zespół folwarczny*, annexe to the registry card of the monuments of architecture and building industry, MNRiPR Szreniawa, Szreniawa 1990, Annex 1-2.

of a brick Neo-Romanesque church built in 1856[9] as a part of the palace-park-house of worship architectural complex[10]. Inside the church, under the chancel, the crypts of the Szembek family are situated.

Until 1939, Siemianice was inherited by the Szembeks' successors. During World War II the place became property of the German Reich and after the war it was converted into a state-owned farm[11].

In 1951 the palace and the park were taken over by the Academy of Agriculture (today's University of Life Sciences) in Poznań and became the seat of its Forest Experimental Department, which has been functioning there until the present day.

In the years 1969 and 1973 the palace was listed in the register of historical monuments[12] and in 1983 the park was recognized as a natural monument[13].

3. AIM OF RESEARCH

The main aim of the research was to determine the park's precise original compositional layout and to make it more attractive by underlining the features typical of the time it was established. Therefore, a revalorisation concept for the historical garden was prepared, anticipating the reconstruction of the sequence of irregular interiors which would facilitate contemplation of the beauty of nature in accordance with the 19th-century landscape park tradition.

4. STATE OF RESEARCH

The related literature devotes relatively little space to Siemianice's palace and park complex. A valuable contribution is an article by Czekalski and Kuświk which describes the dendroflora of the site[14], an paper by Błaszyk[15] concerning the palace--park-church complex, and a Master's thesis by Malinowska, devoted to the historic garden[16].

---

[9] B. Chlebowski, W. Walewski, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, Vol. X, Druk „WIEKU", Warsaw 1889, 539-540.

[10] B. Kamiński, *Ewidencja parku pałacowego…*, 7.

[11] *Ibidem*, 3.

[12] *Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, woj. wielkopolskie*, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa; http://www.nid.pl/idm,580,zabytki-nieruchome.html (access: 23.09.2013).

[13] *Decyzja Wydziału Rolnictwa, Gospodarki Żywnościowej i Leśnictwa Urzędu Wojewódzkiego w Kaliszu, w sprawie uznania Parku w Siemianicach za Pomnik Przyrody*, Dz. Urz. Nr 4, poz. 27, 16th March 1983.

[14] M. Czekalski, H. Kuświk, *Park Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach*, Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu, Z. 8, CXIV, Poznań 1979, 9-26.

[15] H. Błaszyk, *Zabytkowy zespół pałac-park-kościół w Siemianicach*, Kwartalnik turystyczno-krajoznawczy PTTK, Nr 2, X-XII, 1983, 8-10.

[16] E. Malinowska, *Projekt rekonstrukcji parku Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach*, Master's thesis, Akademia Rolnicza, Poznań 1983.

5. DESCRIPTION OF RESEARCH

Examinations conducted in the years 2011 and 2012 comprised chamber studies and fieldwork. As part of these, the following analyses were carried out: historical, dendrochronological (based on the previously made inventory), analysis of spatial composition, and evaluation of the condition of the historic arrangement. These studies were treated as the basis for preparing the concept of the park's revalorisation.

The research started from collecting source materials concerning the historic palace and park complex at Siemianice: conservation documentation, aerial photographs, orthophotomaps, a Mestischblatter topographic map, and existing publications concerning the area being studied. Fieldwork was conducted in the summer of 2011, and chamber studies were continued simultaneously.

The historical background of the establishment was examined on the basis of the collected source materials obtained from the Provincial Office for Historic Monuments Preservation in Poznań (Branch in Kalisz), the National Museum of Agriculture in Szreniawa, the State Archives in Poznań, and the Centre for Geodetic and Cartographic Documentation in Warsaw. As part of the tree stand analysis, a dendrochronological inventory was made, based on a previous one prepared by Malinowska[17]. The age of the trees was calculated using L. Majdecki's table. Based on the previously conducted research, an analysis of spatial composition was carried out. This analysis comprised only the oldest trees, dating from before World War II, which made it possible to determine individual garden interiors, the course of the axes of view, and points where scenic openings could be found. When the analysis of spatial composition was completed, preparation of the concept for the park's revalorisation began.

6. RESULTS

This section includes the analysis of spatial composition of the park and palace complex, evaluates the condition of the historic tissue, and presents the concept for the park's revalorisation. Detailed results of individual analyses were described in a Master's thesis drawn up at the University of Life Sciences in Poznań in 2012[18].

Analysis of the park's composition

Originally the park was surrounded by a brick wall with a row of hornbeam trees along it. The main entrance gate was situated in the eastern part of the wall. A slightly distorted axis of view ran towards it from the palace's porch and balcony[19]. There was an orangery close to the park, thanks to which the driveway in front of the palace was decorated with exotic plants in containers[20].

The park lacked bodies of water. This might have resulted from the fact that the Szembeks owned a summer residence in a place called Wesoła, over the Prosna River[21]. The general's grandson and his wife Maria (maiden name Fredro) had made

---

[17] *Ibidem*.

[18] A. Rosada, *Koncepcja rewaloryzacji zabytkowego założenia pałacowo-parkowego w Siemianicach, woj. wielkopolskie, powiat kępiński*, Master's thesis, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Poznań 2012.

[19] V. Matusiak, *Siemianice…*, Annex 1-2.

[20] E. Malinowska, *Projekt rekonstrukcji…*

[21] H. Błaszyk, *Zabytkowy zespół…*, 8.

a significant contribution to the shape of the park. They greatly enriched the stand of trees, introducing colourful varieties of beeches and oaks, which made a pleasant contrast with the deep green of the existing trees. Moreover, under the Szembek family's management, the courtyard, driveway in front of the palace, and system of alleys in the park (e.g. an internal path to St. Giles church) were created[22].

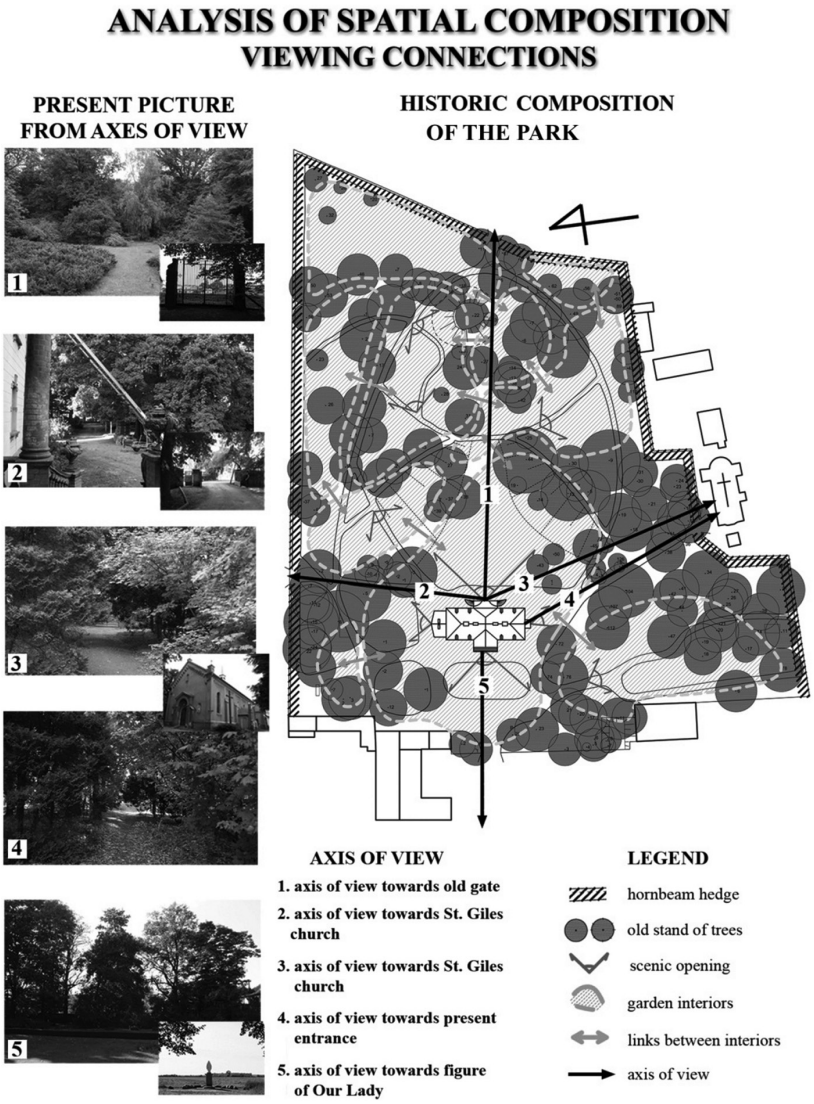

III. 1. Analysis of spatial composition, viewing connections (author A. Rosada)

II. 1. Analiza kompozycji przestrzennej, powiązania widokowe (autor A. Rosada)

[22] B. Kamiński, *Ewidencja parku pałacowego…*, 3, 6-7, 16.

Unfortunately, World War II and later on the state-owned farm to which the estate belonged left an extremely negative impression on the whole site. The park underwent substantial degradation: excessive growth of numerous self--sown plants in the historic garden interiors blurred the whole original composition.

An important moment for Siemianice came when the park and palace complex was taken over by the Forest Experimental Department of the University of Life Sciences in Poznań (1951). The palace was gradually renovated and the park was enriched with exotic species of trees and shrubs suitable for an experimental dendrological institution.

Results of the analysis of the park's historic spatial composition are presented graphically (Ill. 1). It became clear that the old stand of trees constituted the walls of irregular garden interiors with more or less ornamental openings. A cut hedge running along the brick wall was the only regular element in the park.

Five axes of view were distinguished: Three of them run from the porch and balcony of the palace towards: 1. the old entrance gate (the main axis); 2. the present entrance gate; 3. St. Giles Church. The remaining two axes were identified at other places and run from: 4. the right wing of the palace towards the abovementioned church, and 5. from the façade of the palace, through the farm and the linden alley, towards the figure of Our Lady (the longest axis).

Evaluation of the estate's condition

The study shows that the park and palace establishment at Siemianice is relatively well preserved. The palace, renovated by its present user, is in good condition. The same applies to the old stand of trees and to the system of 19th-century alleys, which is fairly easy to see. The paths divide the park into 19 sections of different sizes. The garden interiors, however, are hardly recognizable today, especially in those sections which are situated at a longer distance from the palace. Self-sown plants and overgrown tree-crowns are responsible for the fact that the axes of view are practically unreadable.

From the northern, southern and western side the park is still surrounded by a brick wall, partly covered with plaster. The eastern side with the main entrance gate (unused now) is damaged and fenced with wire netting. The present entrance gate is situated in the brick wall which surrounds the establishment from the north. Two wicket doors, one leading to St. Giles Church and the other to the farm, are jammed. Unfortunately, the hornbeam hedge which used to surround the whole establishment did not survive, but it is being reconstructed.

In the eastern part of the park there is a small artificial swell of the ground. Slight surface irregularities can also be observed in the sites where the cellars are located and in the garden interior behind the palace. Apart from these, the terrain of the park is flat.

Concept for revalorisation

The concept for revalorisation provides for clearing the park of a large number of self-sown plants and for occasional pruning down of the old tree crowns in order to make the historic interiors more legible and reconstruct the axes of view. It also recommends removal of some of the post-war trees, leaving only those which represent interesting or exotic species, with interesting habits, and well matched to the surrounding old stand.

Moreover, the slight swell of the land in the eastern part of the park might be used as the site for a lapidary. A new driveway must also be designed to lead to the car park included in the plans. It is suggested that the surface of the paths should be covered with a biologically active substance – Hanse Grand.

Revalorisation should include transforming the shape of the lawn in the driveway area into one more elliptical. In its centre, plants grown seasonally in a carpet--bed should be maintained. In the summer, on the outline of the lawn and in front

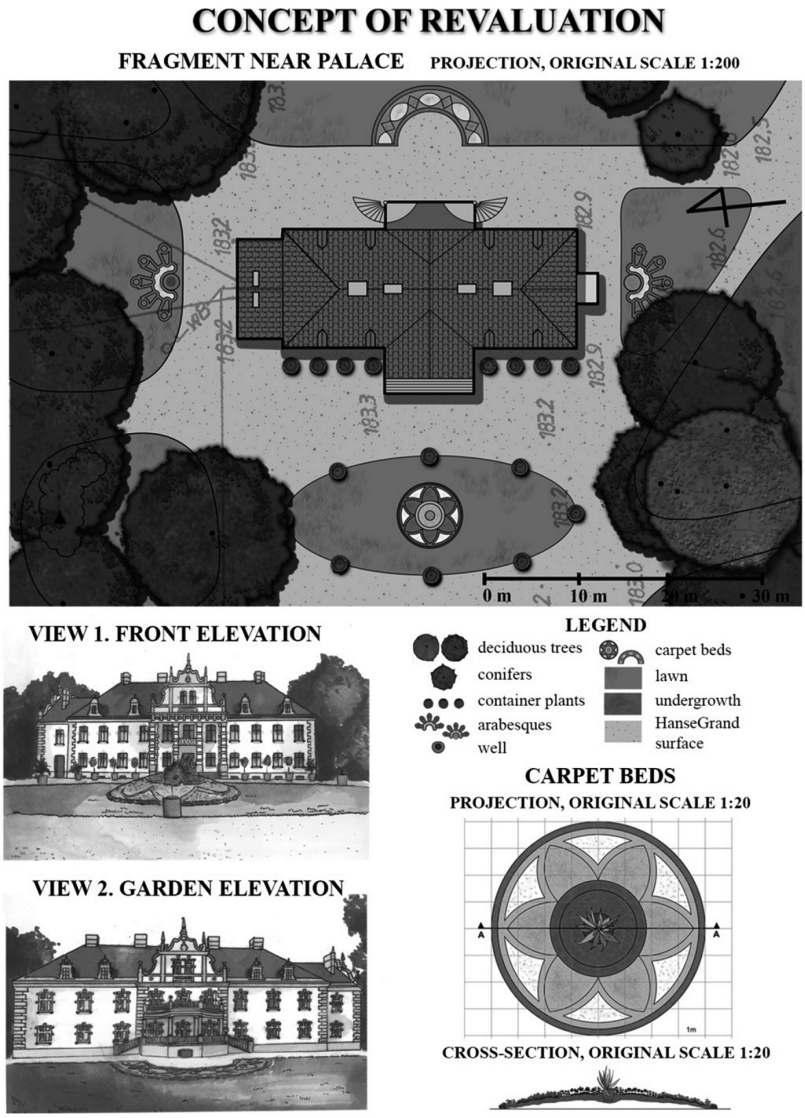

Ill. 2. Concept for revalorisation of a fragment of the park (author A. Rosada)

Il. 2. Koncepcja rewaloryzacji fragmentu parku (autor A. Rosada)

of the palace, bucket plant pots should be placed. Old photographs show that people did so in the past[23]because there was an orangery in the close vicinity of the park. This solution will make the driveway more attractive and elegant.

The profile of the palace was brought out by placing arabesques at the lengthened axis by its northern and southern elevation. The arabesque on the northern side additionally accentuates the historic well. From the garden side of the elevation, by the balcony of the palace, it is recommended to create another carpet bed which would mark the entrance to the park's largest interior. Carpet flower beds and arabesques were popular forms in 19th-century landscape gardens. These will add charm and beauty to the whole place, indicating the character of the times it originates from.

The palace accommodates offices and rooms for the guests, and therefore in the south-eastern part of the park construction of a car park for FED employees and guests is recommended. This seems to be a good site for the location of the car park because it is situated out of the way and masked by tree crowns.

Besides these, the revalorisation project provides for a complete reconstruction of the hornbeam hedge which used to run along the brick wall surrounding the park.

The suggestion of the revalorisation concept concerning the fragment of the park close to the palace is presented graphically (Ill. 2).

7. CONCLUSIONS

The palace and park complex at Siemianice possesses all the features of a 19th--century landscape garden. The old stand of trees and the system of alleys and footpaths have been well preserved until today, although the trees are much denser as a result of a large number of self-sown plants. The Siemianice establishment is, above all, a living monument of history. Apart from this, it is a valuable collection of plants because for some time it played the role of a dendrological site.

The aim of the proposed revalorisation concept is to make the primary composition of the complex more readable by emphasizing those features characteristic of landscape gardens.

Today, as uncontrolled urbanization develops at an unprecedented rate, such complexes as Siemianice continue the traditions of the period in which they were established, being a valuable heritage and a true wealth of the national culture. The residential complex at Siemianice is also a unique natural enclave, which in the modern, urbanized world raises ecological awareness and offers people a place to relax and regenerate their physical and spiritual reserves, weakened by the "benefits" of our civilization.

REFERENCES

Błaszyk H., *Zabytkowy zespół pałac-park-kościół w Siemianicach*, Kwartalnik turystyczno--krajoznawczy PTTK, Nr 2, X-XII, 1983.

Chlebowski B., Walewski W., *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, Vol. X, Druk „WIEKU", Warszawa 1889.

[23] L. Durczykiewicz, *Dwory Polskie*…, 34.

Ciołek G., *Ogrody polskie*, Budownictwo i Architektura, Warszawa 1954.
Czekalski M., Kuświk H., *Park Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach*, Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu, Z. 8, CXIV, Poznań 1979.
Kamiński B., *Ewidencja parku przypałacowego w Siemianicach*, Kalisz 1983.
Libicki M., Libicki P., *Dwory i pałace wiejskie w Wielkopolsce*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2010.
Majdecki L., *Historia ogrodów*, PWN, Warszawa 1972.
Malinowska E., *Projekt rekonstrukcji parku Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach*, Master's thesis, Akademia Rolnicza, Poznań 1983.
Matusiak V., *Siemianice. Zespół folwarczny(wkładka do karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa)*, MNRiPR Szreniawa, Szreniawa 1990.
Mitkowska A., Siewniak M., *Tezaurus sztuki ogrodowej*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 1998.
Rosada A., *Koncepcja rewaloryzacji zabytkowego założenia pałacowo-parkowego w Siemianicach, woj. wielkopolskie, powiat kępiński*, Master's thesis, Poznań University of Life Sciences, Poznań 2012.

1. WSTĘP

Siemianice leżą w południowej części Wielkopolski, w gminie Łęka Opatowska, w powiecie kępińskim. We wsi znajduje się XIX-wieczny zespół pałacowo-ogrodowy. Park ma charakter krajobrazowy i zajmuje powierzchnię około 4,49 ha. W jego granicach znajduje się neorenesansowy pałac Szembeków.

Idea parków krajobrazowych rozwinęła się w XVIII i XIX wieku. Ich forma oparta była na motywach wywodzących się z krajobrazu naturalnego. Układ przestrzenny tworzyły poszczególne wnętrza ogrodowe, zbudowane przede wszystkim za pomocą elementów roślinnych i wodnych o charakterze naturalnym[24]. Wcześniejsze kierunki rozwoju sztuki ogrodowej ujmowały roślinne i architektoniczne elementy w kompozycyjną całość. W parkach o charakterze krajobrazowym bryły pałaców, oparte o linearne, syntetyczne układy, nie znalazły odzwierciedlenia w formach ogrodowych, których kompozycję inspirowała malarska wizja przestrzenna i przyroda[25]. Układ komunikacyjny miał charakter swobodny: drogi, łącząc poszczególne części ogrodu, miały odsłaniać malownicze widoki. Zmniejszyła się również rola pałaców i dworów, które nie dominowały nad całym kompleksem, a pełniły przede wszystkim funkcję mieszkalną[26].

2. RYS HISTORYCZNY MAJĄTKU W SIEMIANICACH

Historia obiektu związana jest z patriotyczną rodziną Szembeków, którzy byli właścicielami majątku od 1700 roku. W 1 połowie XIX wieku właścicielem Siemianic został generał Piotr Szembek[27]. Był on uczestnikiem powstania listopadowego, kawalerem Orderu Virtuti Militari oraz jednym z pierwszych członków Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu[28].

---

[24] A. Mitkowska, M. Siewniak, *Tezaurus Sztuki Ogrodowej*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 1998, 119-120.

[25] G. Ciołek, *Ogrody Polskie*, Budownictwo i Architektura, Warszawa 1954, 15.

[26] L. Majdecki, *Historia ogrodów*, PWN, Warszawa 1972, 283.

[27] L. Durczykiewicz, *Dwory Polskie w Wielkim Księstwie Poznańskiem*, Nakładem L. Durczykiewicza w Czempiniu, Poznań 1912, 34.

[28] M. Libicki, P. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie w Wielkopolsce*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2010, 337.

Pałac wybudowano w stylu późnoklasycystycznym w 1835 roku, a w 1894 roku całkowicie przebudowano, nadając mu neorenesansowy charakter[29]. Obecnie pozostałość po budowli wzniesionej dla generała Szembeka stanowi zwarta bryła piętrowego korpusu, nakrytego czterospadowym dachem. Dekoracje w postaci obeliskowych sterczyn, lukarn oraz okazałe portyki na osiach obu elewacji stanowią nawiązanie do renesansu północnoeuropejskiego[30].

Krajobrazowy park został założony przez generała Piotra Szembeka na bazie istniejącego drzewostanu. Z czasów gospodarowania rodziny Szembeków pochodzi również folwark, obejmujący m.in.: spichlerz, stodoły, gorzelnię, wozownię pałacową oraz budynki mieszkalne dla pracowników[31]. Szembek był także fundatorem murowanego, neoromańskiego kościoła, wybudowanego w 1856 roku[32]. Był on kiedyś częścią zespołu architektonicznego pałac–park–kościół[33]. W świątyni pod prezbiterium znajdują się krypty hrabiów Szembeków.

Do 1939 roku Siemianice dziedziczone były przez spadkobierców Szembeków. W trakcie II wojny światowej stały się własnością skarbu Rzeszy Niemieckiej, a po jej zakończeniu weszły w skład Państwowego Gospodarstwa Rolnego[34]. Od 1951 roku pałac wraz z parkiem przejęła Akademia Rolnicza (obecnie Uniwersytet Przyrodniczy) w Poznaniu, umieszczając w nim Leśny Zakład Doświadczalny, który funkcjonuje w tym miejscu do dziś. Pałac w 1969 i 1973 roku został wpisany do rejestru zabytków[35], natomiast park w 1983 roku uznano za pomnik przyrody[36].

3. CEL BADAŃ

Głównym celem badań było określenie precyzyjnego, oryginalnego układu kompozycyjnego parku, nadanie mu większej atrakcyjności i podkreślenie cech świadczących o przynależności do epoki, w której powstał. W związku z tym sporządzono koncepcję rewaloryzacji zabytkowego ogrodu, przewidującą odtworzenie sekwencji nieregularnych wnętrz, ułatwiających kontemplację piękna natury, zgodnie z XIX-wieczną tradycją kształtowania ogrodów krajobrazowych.

---

[29] B. Kamiński, *Ewidencja parku pałacowego w Siemianicach*, Wydział Kultury i Sztuki, Urząd Wojewódzki w Kaliszu, Kalisz 1983, 3.

[30] M. Libicki, P. Libicki, *Dwory i pałace wiejskie…*, 337.

[31] V. Matusiak, *Siemianice. Zespół folwarczny* (wkładka do karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa), MNRiPR Szreniawa, Szreniawa 1990, załączniki 1-2.

[32] B. Chlebowski, W. Walewski, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, T. X, Druk „WIEKU", Warszawa 1889, 539-540.

[33] B. Kamiński, *Ewidencja parku pałacowego…*, 7.

[34] *Ibidem*, 3.

[35] *Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, woj. wielkopolskie,* Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa; http://www.nid.pl/idm,580,zabytki-nieruchome.html (dostęp: 23.09.2013).

[36] *Decyzja Wydziału Rolnictwa, Gospodarki Żywnościowej i Leśnictwa Urzędu Wojewódzkiego w Kaliszu, w prawie uznania Parku w Siemianicach za Pomnik Przyrody*, Dz. Urz. Nr 4, poz. 27, z dnia 16 marca 1983 r.

4. STAN BADAŃ

Literatura przedmiotu poświęca stosunkowo niewiele miejsca zespołowi pałacowo-parkowemu w Siemianicach. Cenny wkład stanowi artykuł Czekalskiego i Kuświka opisujący dendroflorę obiektu[37], opracowanie Błaszyka[38] dotyczące zespołu pałac–park – kościół oraz poświęcona zabytkowemu ogrodowi praca magisterska Malinowskiej[39].

5. OPIS BADAŃ

Przeprowadzone w 2011 i 2012 roku badania obejmowały studia kameralne i prace terenowe. W ich ramach wykonano następujące analizy: historyczną, dendrochronologiczną (na sporządzonej wcześniej inwentaryzacji), kompozycji przestrzennej oraz oceny stanu zachowania historycznego układu. Badania te stanowiły podstawę do sporządzenia koncepcji rewaloryzacji parku.

Prace rozpoczęto od zebrania materiałów źródłowych, dotyczących zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego w Siemianicach: dokumentacji konserwatorskiej, zdjęć lotniczych, ortofotomap, mapy topograficznej Mestischblatter oraz dotychczasowych publikacji dotyczących omawianego obiektu. Prace terenowe wykonano w okresie letnim w 2011 roku, prowadząc równolegle studia kameralne.

Historię założenia zbadano na podstawie materiałów źródłowych, pozyskanych w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu (Delegatura w Kaliszu), Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Archiwum Państwowym w Poznaniu i Centralnym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Warszawie. W ramach analizy drzewostanu przeprowadzono inwentaryzację dendrologiczną, opierając się na wcześniejszej, wykonanej przez Malinowską[40]. Przeprowadzono również analizę dendrochronologiczną. Wiek drzew obliczono, korzystając z tabeli wiekowej Majdeckiego. W oparciu o wcześniej przeprowadzone badania powstała analiza historycznej kompozycji przestrzennej. Wzięto w niej pod uwagę jedynie najstarsze drzewa, pochodzące sprzed II wojny światowej, co pozwoliło na wyznaczenie poszczególnych wnętrz ogrodowych, przebiegu osi widokowych oraz miejsc występowania otwarć widokowych. Po przeanalizowaniu kompozycji przestrzennej przystąpiono do sporządzenia koncepcji rewaloryzacji parku.

6. WYNIKI

W rozdziale tym zaprezentowano analizę kompozycji przestrzennej zespołu pałacowo-ogrodowego, oceniono stan zachowania zabytkowej tkanki oraz przedstawiono

---

[37] M. Czekalski, H. Kuświk, *Park Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach*, Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu, Z. 8, CXIV, Poznań 1979, 9-26.

[38] H. Błaszyk, *Zabytkowy zespół pałac-park-kościół w Siemianicach*, Kwartalnik turystyczno-krajoznawczy PTTK, Nr 2, X-XII, 1983, 8-10.

[39] E. Malinowska, *Projekt rekonstrukcji parku Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Siemianicach*, praca magisterska, Akademia Rolnicza, Poznań 1983.

[40] *Ibidem*.

koncepcję rewaloryzacji parku. Szczegółowe wyniki poszczególnych analiz opisano w pracy magisterskiej, wykonanej na Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu w 2012 roku[41].

Analiza kompozycji parku

Park pierwotnie otoczony był ceglanym murem, wzdłuż którego przebiegał szpaler grabowy. Główna brama wjazdowa umieszczona była we wschodniej części ogrodzenia. W jej kierunku z werandy pałacu biegła lekko skrzywiona oś widokowa[42]. Przy parku znajdowała się oranżeria, dzięki czemu podjazd przed pałacem ozdabiano egzotycznymi roślinami w pojemnikach[43].

W parku brakowało elementów wodnych. Mogło to wynikać z tego, że Szembekowie posiadali letnią rezydencję w miejscowości Wesoła nad rzeką Prosną[44]. Znaczący wkład w ukształtowanie parku wnieśli: wnuk generała, hrabia Piotr Szembek i jego żona – Maria z domu Fredro. Znacznie wzbogacili oni drzewostan parku, wprowadzając barwne odmiany buków i dębów, które swoją formą i barwą kontrastowały z ciemną zielenią istniejących nasadzeń. Za czasów gospodarowania rodziny Szembeków powstał podjazd przed front pałacu, a także układ komunikacyjny parku (m.in. wewnętrzna dróżka do kościoła św. Idziego)[45].

Niestety, II wojna światowa i późniejsza przynależność do Państwowego Gospodarstwa Rolnego odcisnęły negatywne piętno na całym obiekcie. Park uległ degradacji: pojawiła się duża liczba samosiewów, które pozarastały historyczne wnętrza ogrodowe, zakłócając całość pierwotnej kompozycji.

Istotnym momentem dla zespołu pałacowo-ogrodowego w Siemianicach było przejęcie go przez Leśny Zakład Doświadczalny Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu (1951). Pałac stopniowo odrestaurowano, a drzewostan parku urozmaicono, nasadzając egzotyczne gatunki drzew i krzewów, które nadały mu charakter doświadczalnego obiektu dendrologicznego.

Wyniki analizy historycznej kompozycji przestrzennej parku przedstawiono graficznie na ilustracji 1. Stwierdzono, że starodrzew tworzył mniej lub bardziej ażurowe ściany nieregularnych wnętrz ogrodowych. Jedynym regularnym elementem w parku był strzyżony żywopłot grabowy, który biegł wzdłuż muru otaczającego założenie.

Wyróżniono pięć osi widokowych. Trzy z nich wychodzą z werandy i balkonu pałacu: 1. w kierunku starej bramy wjazdowej (główna oś widokowa); 2. w kierunku obecnej bramy wjazdowej; 3. w kierunku kościoła św. Idziego; kolejne dwie zlokalizowano w innych miejscach: 4. z prawego skrzydła pałacu na wyżej wspomniany kościół; 5. z frontu pałacu, przez folwark i aleję lipową; na figurę Najświętszej Marii Panny (najdłuższa oś widokowa).

Ocena stanu zachowania

Z przeprowadzonych badań wynika, że założenie pałacowo-parkowe w Siemianicach jest stosunkowo dobrze zachowane. Świadczy o tym stan pałacu odrestaurowanego przez obecnego użytkownika, zachowany starodrzew oraz czytelny

---

[41] A. Rosada, *Koncepcja rewaloryzacji zabytkowego założenia pałacowo-parkowego w Siemianicach, woj. wielkopolskie, powiat kępiński*, praca magisterska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Poznań 2012.

[42] V. Matusiak, *Siemianice*…, załączniki 1-2.

[43] E. Malinowska, *Projekt rekonstrukcji*…

[44] H. Błaszyk, *Zabytkowy zespół*…, 8-10.

[45] B. Kamiński, *Ewidencja parku pałacowego*…, 3, 6-7, 16.

przebieg XIX-wiecznego układu komunikacyjnego. Ścieżki dzielą park na 19 kwater różnej wielkości. Stwierdzono jednak, że wnętrza ogrodowe są dziś słabo rozpoznawalne, zwłaszcza w kwaterach oddalonych od budynku pałacu. Samosiewy oraz rozrośnięte korony drzew powodują, że osie widokowe są praktycznie nieczytelne.

Od strony północnej, południowej i zachodniej park nadal otacza ceglany mur, który częściowo otynkowano. Zniszczeniu uległa natomiast wschodnia jego część, w której znajduje się nieczynna główna brama wjazdowa. Od tej strony park ogrodzony jest drucianą siatką. Obecna brama wjazdowa usytuowana jest w murze ograniczającym teren od strony północnej. Dwie furty – do kościoła św. Idziego oraz przejście do folwarku – są dziś nieczynne. Niestety, nie przetrwał grabowy żywopłot otaczający całość założenia, jednak w ostatnich latach jest on odtwarzany.

We wschodniej części parku znajduje się małe, sztuczne wzniesienie. Niewielkie nierówności terenowe można zauważyć także w miejscach występowania piwniczek oraz we wnętrzu ogrodowym za pałacem. Poza tym teren parku jest płaski.

Koncepcja rewaloryzacji

Koncepcja rewaloryzacji przewiduje oczyszczenie parku z dużej ilości samosiewów oraz sporadyczną regulację koron starodrzewu w celu uczytelnienia historycznych wnętrz ogrodowych i odtworzenia osi widokowych. Zaleca się również usunięcie części nasadzeń powojennych, zostawiając te, które reprezentują ciekawe lub egzotyczne gatunki, mają interesujący pokrój i komponują się z otaczającym starodrzewem.

Ponadto zaleca się wykorzystanie niewielkiego wzniesienia we wschodniej części parku w celu utworzenia na nim lapidarium. Wytycza się także nową ścieżkę dojazdową na projektowany parking. Na nawierzchnię dróg proponuje się biologicznie czynną Hanse Grand.

Przewidziano zmianę kształtu gazonu na terenie podjazdu na bardziej eliptyczny. W jego środku usytuowano sezonowo obsadzany kwietnik kobiercowy. Latem na obrysie gazonu i przed budynkiem pałacu proponuje się wystawiać rośliny kubłowe. Z dawnej fotografii wiadomo, iż czyniono tak w przeszłości[46], ponieważ w pobliżu parku na terenie folwarcznym znajdowała się oranżeria. Takie rozwiązanie uczyni podjazd bardziej reprezentacyjnym i atrakcyjnym.

Bryłę pałacu zaakcentowano, umieszczając – przy jego północnej i południowej elewacji – na przedłużeniu osi arabeski. Arabeska po stronie północnej dodatkowo podkreśla zabytkową studnię. Od strony elewacji ogrodowej, przy balkonie pałacu, zaproponowano utworzenie drugiego kwietnika kobiercowego, który będzie akcentował wyjście do największego wnętrza parkowego. Kwietniki kobiercowe i arabeski były formami roślinnymi stosowanymi w XIX-wiecznych ogrodach krajobrazowych. Dodadzą one całemu założeniu uroku i podkreślą charakter epoki, w której powstało.

W pałacu znajdują się biura oraz pokoje gościnne, dlatego w południowo-zachodniej części parku zaleca się utworzenie parkingu dla pracowników i gości LZD. Jest to dobre miejsce na lokalizację parkingu, ponieważ znajduje się na uboczu i zamaskowane jest przez korony drzew. Koncepcja przewiduje też całkowite odtworzenie strzyżonego szpaleru grabowego, który pierwotnie biegł wzdłuż muru okalającego park. Propozycję koncepcji rewaloryzacji fragmentu parku przy pałacu przedstawiono graficznie na ilustracji 2.

---

[46] L. Durczykiewicz, *Dwory Polskie*…, 34.

7. PODSUMOWANIE

Omawiany zespół pałacowo-ogrodowy w Siemianicach ma charakter XIX--wiecznych ogrodów krajobrazowych. Do dziś dobrze zachował się starodrzew i przebieg układu drogowego, jednak drzewostan jest mocno zagęszczony przez dużą liczbą zbędnych samosiewów. Zespół w Siemianicach to przede wszystkim żywy pomnik historii. Ponadto stanowi cenną kolekcję roślin, gdyż przez pewien czas pełnił funkcję kompleksu dendrologicznego.

Zaproponowana koncepcja rewaloryzacji ma na celu uczytelnienie pierwotnej kompozycji przez podkreślenie cech charakterystycznych dla ogrodów krajobrazowych.

W obecnych czasach, gdy niekontrolowana urbanizacja rozwija sięw bezprecedensowym tempie i skali, obiekty – takie jak ten w Siemianicach – kontynuują tradycję epoki, w której powstały, stanowią cenne dziedzictwo i są prawdziwym bogactwem kultury narodowej. Zespół rezydencjonalny w Siemianicach to również swoista enklawa przyrody, która we współczesnym zurbanizowanym krajobrazie budzi świadomość ekologiczną, oferując człowiekowi miejsce wytchnienia, pozwalające na regenerację sił fizycznych i duchowych, nadwątlonych „dobrodziejstwami" cywilizacji.